

УДК 291.1 316.64

Нелюбов Олексій Борисович
здобувач кафедри суспільних наук,
Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв

ІДЕЯ ДЕРЖАВИ В НОВОМУ ЗАВІТІ

Розглядаючи ідеї держави в Святому Письмі Нового Завіту, необхідно простежити ставлення християнства до світу взагалі, оскільки проблема держави становить частину загальної проблеми світу, а те, що відноситься до світу, неминуче поширюється і на державу. Поставимо запитання: що таке світ? У богословській літературі не завжди можливо знайти єдине пояснення цієї проблеми, чому і присвячується наша стаття.

Ключові слова: держава, влада, Новий Заповіт, християнство, божественне.

Нелюбов Алексей Борисович, соискатель кафедры общественных наук, Национальная академия руководящих кадров культуры и искусств

Идея государства в Новом Завете

Рассматривая идеи государства в Священном Писании Нового Завета, необходимо проследить отношение христианства к миру вообще, поскольку проблема государства составляет часть общей проблемы мира, а то, что относится к миру, неизбежно распространяется и на государство. Зададим вопрос: что такое мир? В богословской литературе не всегда возможно найти единое объяснение этой проблемы, чему и посвящается наша статья.

Ключевые слова: государство, власть, Новый Завет, христианство, божественное.

Nelubov Aleksey, PhD-student of the social sciences chair National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

The idea of the state in the new testament

Considering the idea of the state in the Holy Scriptures of the New Testament it is necessary to analyze the relation of Christianity to the world in general, as the problem of the state is the part of the general problems of the world. As we know what belongs to the world, inevitably extends to the state. In theological literature is not always possible to find a single explanation of the problem due to the ascetic nature. In this sense, Father Cyprian (Kern) allocates especially Ioan writing.

In Scripture "world" is not the concept of the physical world. The Christian view of the world is primarily a concept of God as Creator. Apostle Paul confirms it in Rim.1,20; 1 Tim.4.4. There are many examples that show the love of Christ to the world in the Gospel. In the New Testament are Matthew. 28, 35-35; Mf.22, 1-14; Matthew 25, 31-46. In these cases, the image of the king is near relation to the kingdom of heaven. This Imperial authority, the state were seen Christ in the sense of an act of the established order of ascending to God. There is the distinction between God and Caesar. God recognizes the power of Caesar, but he also speaks of the power of God. In this sense, one can speak of Christ's alienation from the state. There is the confirmation find Romans 13: 1-7. John Zlatoust makes his conclusion that God doesn't refresh every person in power, but the principle of command. The apostle Paul in 1Tim.2,1-2 asks to pray "for kings and all those in authority," and not the separated king or chief. In his doctrine of the state Apostle Paul concludes similar to that which has been made of the Gospel text of the tribute to Caesar. Apostle Peter in 1Pet.2,13-17 calls for the obedience to the authorities. This was a period of persecution of the church. The obedience to state authority relates to the question of the moral order. So the obedience to him is the moral duty of every Christian. The Evangelist the Theologian John must be seen in the light of the teachings of the world and of God – the Creator.

The second reason for rejection of the world can be eschatology. So the first prechristians thought that the world was flagellate and durative which had fast and certain end. The latest historical scholarship unanimously confirmed on eschatology (the study of the end of the world). It takes place in the gospel. It is discussed in the book of Revelation. They have material on the Christian attitude to the state. But the state does not denied.

In general the state is a part of the natural order of the world therefore the acceptance of it (the state) is possible as we feel the world. Another important characteristic is the alienation from the state, which occurs simultaneously with the adoption of state power (Evangelist John the Theologian). The observing of the alienation from the state in the Scriptures shows the writers' struggle against its absolute. As the state as a phenomenon of the natural order, it is linked with the obedience to the state power. Christians should always be obedient to Caesar, who provides order.

Key words: state, the New Testament, state obedience, imperial authority.

Підходячи до розгляду ідеї держави у Священному Писанні Нового Завіту, необхідно простежити ставлення християнства до світу взагалі, оскільки проблема держави становить частину загальної проблеми світу, і те, що належить до світу, неминуче поширюється і на державу. Отже, необхідно поставити запитання: що таке світ? "У богословській літературі не завжди можна знайти єдине рішення цієї проблеми. Часто тут присутня двозначність і плутаність щодо цього питання. Іноді це йде від того, що під поняттям "мир" у християнській літературі, крім прямого значення цього слова, мається на увазі його аскетичний відтінок. У цьому смислі архім. Кіпріян (Керн) виділяє особливо Іоанну писемність. "Світ у злі лежить" (І Ін.5, 19). "Світ не знає Бога" (Ін.1,10; 17,25). "Світ ненавидить Бога і Христа" (Ін.7,7; 15, 18-19). "Не можна любити світ і Бога" (І Ін. 2,15). Подібне негативне ставлення до світу ми знаходимо також у патріотичній літературі" [3].

З усіх вищенаведених висловів тексту зі Священного Писання видно, що під "світом" розуміється не фізичний світ, витвір Божий, а категорія духовності, причому духовності негативної. Тварина, природа сама по собі не може розглядатися негативно. За Христом (Мф.11, 16-19; Лк.7, 31-35), Його сучасники були однаково неправі тоді, коли спокушались аскетизмом Предтечі, і тоді, коли докоряли Йому Самому за любов до світу. З цього судження випливає, що "Христос вважав виправданою і ту, й іншу практику, кожну в свій час і у своїх історичних умовах, і виводив її з оцінки світу як цілісного і внутрішньо єдиного. Оцінка світу, що проходить через усі новозавітні писання і припускає різні практичні переломлення, є прийняття світу, навіть у його нинішньому стані гріха" [3]. Тому християнське уявлення про світ – це перш за все уявлення про Бога, як Творця і Просвітителя. Ап. Павло говорить: "Тому що невидиме Його, вічна сила Його і Божество, від створення світу через розглядання творінь видимої". (Рим.1,20) [3] "Всяко утвір Божий благо" (1 Тім. 4,4). Таким чином, "світ" означає не тільки "сукупність гріха", а насамперед створіння Боже, що "добро зело".

Якщо світ – зло, то втрачають зміст чудеса Христові. Зовсім безглуздо тоді насичувати голодних і зціляти хворих. У Євангелії міститься багато прикладів, що показують любов Христа до світу. Він говорить про лілії польові і про птахів небесних. "Це живе почуття природи проглядається в євангельських притчах. Посіявши зернятко, "і спить і встає вночі і вдень, і зернятко сходить і росте, він не знає як: земля сама робить плід, спершу зелень, потім колосся, потім повне зерно в колосі" (Мк. 4, 27-28) [3]. "Так може говорити тільки той, хто слухає життя, що таїться в природі, хто читає його книгу, хто працює над нею. Через усе Євангеліє проходять притчі про працю, особливо про землеробську працю" [3]. Батько Кіпріян (Керн) додає, що не слід забувати, що грецька мова "при своєму величезному багатстві задовольнялася тим самим терміном "космос" для позначення і "світу", і "краси" [3]. Тварина хоча б і занепала, божественного походження. Тільки божественного походження тварина і здатна бути освяченою і перетвореною. Якби світ був злий сам по собі, то це означало б, що він є витвір злого початку. Але зло, як учить св. Максим Сповідник, "не в естві створень, а в нерозумному і гріховному користуванні ними" [1]. Але як же все-таки бути з тими місцями Священного Писання, де світ цілком відкидається? Прийняття світу в християнстві залишає місце для його відкидання. "Якщо я відрікаюся від світу для цілковитого служіння Богу, це означає, що я вищої цінності приношу в жертву нижчу. Йдеться не про осуд світу, а про ієрархію цінностей. Нижча цінність, якій я віддаю перевагу вищу, не перестає бути цінністю. Аскетичний досвід Церкви отримує свій щирий зміст тільки за умови позитивної оцінки світу. Він сходить до Нового Завіту" [3]. "Християнський аскетизм є новий і останній доказ християнського прийняття світу" [1]. Отже, з цього випливає, що християнин, позитивно оцінюючи світ, все таки не повинен заслоняти цим шануванням ту сферу, де належало б приносити славу Богу. Створений Богом світ, якою б високою не була його цінність, не може заступити місце Самого Бога. Тому, відкидаючи обожнювання світу, ми не відкидаємо позитивного ставлення до нього, як до твору Божого. Ми уникаємо тієї крайності, від якої нас застерігав ап. Павло: "Вони замінили істину Божою неправдою, і поклонялися, і служили тваринам замість Творця, що благословенний у віка, амінь" (Рим.1,25).

З усього того, що було сказано про світ, можна вивести відношення християнина до держави, оскільки сама держава належить до явища природного порядку. Але перш ніж зробити висновок, необхідно розглянути ті місця у Священному Писанні Нового Завіту, де йдеться про державну владу.

У всіх трьох євангелістів-синаптиків міститься відповідь Господа про податі кесарю (Мф.22,15-22; Мк.12,13-17; Лк.20,20-26). Найбільш часто зустрічається тлумачення того, що Господь силою Свого авторитету освятив царську владу. Незважаючи на те, що ця влада в той час була язичницькою. Господь велить віддавати кесарю те, що йому належить по праву. Дієслово *αποδοτα*, вжите у грецькому тексті, у російському синодальному – "віддавайте", у слов'янському – "віддасте" припускає взаємність відносин: підданий платить державі податі за ті блага, якими він від неї користується. За іншими джерелами, дієслово *αποδιδωμι* вживається у нехристиянських грецьких текстах новозавітної епохи. Тут воно набуло значення технічного терміна, яким позначалося внесення податків" [3].

Але незалежно від того, який внутрішній зміст цього терміна, воно жите у Євангелії як веління. Тобто, тут наведений епізод, коли Господь указує своїм послідовникам на те, як необхідно відноситися до державної влади. Це веління досконале, не містить у собі оцінки імператорської влади, тут також не передбачені випадки протистояння між християнами і кесарем. Це просте веління Господа, що стосується зовсім нормальних умов церковно-державного співіснування. Це відповідь у загальній формі. У зв'язку з цим потрібно зазначити, що сам образ часто зустрічається в Новому Завіті (Мф.28,23-35; Мф.22,1-14, Мф.25,31-46). У цих випадках образ часто має найближче відношення до Царства Небесного. Отже, Царська влада, держава, – усе це сприймалося Христом у змісті факту, встановленого порядку, що веде до Бога. Але звертає на себе увагу те розмежування між Божим і кесаревим, що провів Христос. Господь визнає владу кесаря, але він говорить і про владу Божу. Будучи опитаний про податі у відношенні кесаря, Господь ставить наголос на Божому. Тому можна говорити про відчуженість Христа від держави, яка існує тільки в смислі пріоритету, побудови цінностей.

Отже, у цій відповіді Господа можна побачити і визнання боргу щодо держави і відокремлення від держави. Боже не є Кесарева, і навчання Христа не про Кесарева, а про Боже. У посланнях ап. Павла класичним місцем, що вказує на його (апостола) відношення до держави, є уривок Рим. 13,1-7, поруч з яким повинні бути, поставлені Тит.3,1 і заклик до молитви за владу І Тім.2,1-2. Ось цей текст: "Усяка душа так буде покійна вищій владі, тому що немає влади не від Бога; існуючі ж влади від Бога

встановлені. Тому уникаючи влади уникає Боже встановлення. А уникаючи самі викликають на себе осуд. Тому що начальники страшні не для добрих справ, а для злих. Чи хочеш не боятися влади? Роби добро, і одержиш похвалу від неї, тому що начальник є Божий слуга, тобі на добро. Якщо ж робиш зло, бійся, тому що він не дарма носить меч: він Божий слуга, мстить за кару роблячи зло. І тому потрібно коритися не тільки зі страху покарання, а й по совісті. Для цього ви і податі платите, тому що вони божі служителі, цим самим постійно зайняті. Отже віддавайте всякому належне: кому подати, подати; кому оброк, оброк; кому страх, страх; кому честь, честь" (Рим. 13,1-7).

"У цих словах апостола державна влада підноситься на велику висоту. Напевно, не слід перебільшувати значення терміна *leitourgoi* (російською: служителі), що заступає в 6-му вірші *βασιλευς* місце; (російською: слуга), що двічі зустрічається в 4-му вірші. Новітні дослідження показали, що термін *leitourgoi* не має специфічно сакрального значення і не дозволяє вбачати в державному діянні свого роду священне служіння" [3]. "Але безсумнівно те, що державна влада розглядається тут у позитивному змісті, до того ж вона зводиться до божественного встановлення. Це підтверджує те, що керуючого названо тут Божим слугою. До того ж, "у вірші 1 (російський переклад): "Немає влади не від Бога", гіршого до гіршого читання, в якому відношення до Бога виражається прислівником *απο* -від. Кращі мають прислівник знову повторюваний наприкінці вірша. У грецькому слововживанні прислівник *απο* у родовому відмінку ставиться для позначення обличчя, що діє більш далеко, ніж те, що передбачається звичайним прислівником *υπο*. Дворазове вживання прислівника *υπο* повинне показувати, що встановлення державної влади направлене безпосередньо до Бога" [3]. Св. Іоанн Златоуст говорить з цього приводу, "що апостол тут розуміє не просту покору, а підпорядкування. Перша підстава такого встановлення, що задовольняє розум вірних, полягає в тому, що влади засновані від Бога" [4]. Далі Златоуст конкретизує, що варто розуміти під божественним установами. Богом освячена не кожна людина, яка перебуває при владі, а сам принцип начальування: "Як це? Невже будь який начальник поставлений від Бога. Не те кажу я, відповідає апостол. У мене йде тепер слово не про кожного начальника особливо, а про саме начальство" [4]. У цьому ж зв'язку стоїть II Фес.2,6-7. "І нині ви знаєте, що не допускає відкритися йому свій час. Тому що таємниця беззаконня вже в дії, тільки не вчиниться доти, поки не буде узятий від середовища утримуючий тепер" [4]. Що варто розуміти під "утримуючим" тут, однозначно сказати неможливо. Але існує думка, що апостол мав на увазі тут римську державну Владу "Що таке утримуюче (*κατελον*), тобто перешкоджаюче. Одні думають, що під цим потрібно розуміти благодать Св. Духа, а інші – Римську державу; з цими останніми я більше погоджуюся" [6]. "Феофілакт Болгарський вважає, що тут зовсім очевидно, що мова йде не про благодать Св. Духа" [6].

Природно, тут йдеться не про Римську державу конкретно, а про принцип державності. Деякі тлумачі вбачають у словах ап. Павла освячення саме царської влади. [6] Те, що ап. Павло мав на увазі не конкретний державний лад, а загальний принцип керування, підтверджує також I Тим.2,1-2. Апостол просить молитися "за царів і за всіх начальників", а не за окремо взятого царя чи начальника. Але, закликаючи до підпорядкування і слухняності, ап. Павло залишає послідовникам Христа можливість вибору. Усе має сенс лише в перспективі морального зростання людини. Підтвердження цієї думки ми знаходимо в тлумачів Святого Писання: "Віддавайте Кесарево кесарю, – розумій під цим тільки те, що не шкодить благочестю; тому що все протилежне благочестю не є вже даниною кесарю, але данина й оброк дияволу" [5].

Отже, узагальнюючи всі ті вчення про державу, що виклав ап. Павло, можна зробити висновок, майже ідентичний тому, який був зроблений з євангеліївського тексту про податі кесарю. Апостол Павло не сумнівається в тому, що влада та начальники поставлені Богом. Тому, виходячи з моральних думок, він закликає до підкорення та поваги до влади. Але він зазначає їхню обмежену цінність. Кесар для апостола Павла не вище і не на рівні Бога. Називаючи владик "Божими служителями" (Рим. 13,6), він тим самим показує зміст такого управління. Усі стоять на службі у Бога, відповідно, кінцева мета не кесар, а Бог. Саме в цьому розумінні можна знову стверджувати про відчуженість ап. Павла від держави. Підносячи державну владу до незвичайних висот, він в той же час відчуває відчуження від цієї влади. Усе це відбувають через те, що апостол, думаючи тими категоріями цінностей, які заповів своїм послідовникам Христос, не може прийняти царство кесаря як кінцеву мету. Для нього воно лише гарант того, що допомагає робити наше життя тихим, "у всякому благочесті та чистоті" (I Тим. 2,2). До того ж, не всякій владі необхідно віддавати пошани та безумовно підкорятися. Усе необхідно оцінювати за Божими заповідями. Тому влада, що перешкоджає християнському життєвому устрою, не може бути однаково сприйнята порівняно з тією, яка стоїть на службі Богу. Але останнє слід сприймати не в розумінні повного ігнорування, а в розумінні встановлення пріоритетів. Необхідно пам'ятати, що будь яка влада від Бога і відмова від покори виправдана лише тоді, коли державні накази суперечать та роблять неможливим життя во Христі. Ще одне місце щодо відношення християн до держави ми знаходимо у ап. Петра (I Пет.2,13-17).

Подібно апостолу Павлові, апостол Петро закликає до покори владі. Важливим моментом залишається те, що це був період жорстокого гоніння на Церкву. Природно, усе це виходило від представників державної влади. У цій же главі перед тим, як апостол просить коритися царю, він говорить про стан християн. Їх "злословлять... як лиходіїв" (I Пет.2,12) [3, 36] і, незважаючи на це, апостол призиває всіх християн до шанування царської влади. Можна сказати, що за духом це наставляння апостола Петра ідентично викладеному вище наставлянню ап. Павла. Покірність державній владі належить до питань морального порядку. Держава – це факт, з яким необхідно рахуватися. Отже, покірність йому складає моральний борг кожного християнина.

Переходячи до апостола та євангеліста Іоанна Богослова, згадаємо, що було сказано на початку цього розділу. Проблему держави потрібно розуміти в єв. Іоанна крізь призму навчання про світ і про Бога-Творця. У Євангелії від Іоанна протилежність між Богом і світом доводиться до граничної гостроти: "Ви від нижніх, Я від вищих; ви від цього світу, Я не від світу цього" (Ін.8,23)". "Не любите світу, ні того, що у світі: хто любить світ, у тім немає любові Отчої. Тому що усе, що у світі: похить плоті, похить очей і гордість життєва, не є від Батька, але від світу цього. І світ проходить, і похить його, а виконуючий волю Божу перебуває в столітті (І Ін.2,15-17)". "Ми знаємо, що ми від Бога і що весь світ лежить у злі" (1 Ін.5,19). Можна припустити, що це протиставлення між Богом і світом абсолютно нерозв'язне, це дуалізм, що не може бути сполученим. Але "заслугує на увагу, що в понятті "κόσμος" ("світ"), у Іоановській писемності мислиться не тільки сила, що протиставлює Богу, але воно вживається й у нейтральному значенні. Усе, що має буття, має його від Бога через Слово (Ін.1; 3,10), і недвозначне свідчення про любов Бога до світу дійшло до нас саме в Ін.3,16" [3]. "Тому що так полюбив Бог світ, що віддав Сина Свого Єдинородного, щоб усякий, віруючий у Нього, не загинув, а мав життя вічне". Таким чином, визнаючи державу як явище природного порядку, ми оцінюємо його в писемності Іоанна Богослова через навчання про Бога, як Творця світу. І тому дуалізм між Богом і світом, що проглядається в Євангелії і Першому посланні, переборюється в Божій любові до світу.

Другою причиною такого неприйняття світу може бути есхатологія. Перші християни "не вірили в міцність і тривалість цього світу, навпроти, вони чекали швидкого, майже негайного його кінця. Уся новітня історична наука одноголосно підтверджує виняткове значення есхатології (навчання про кінець світу) у настроях перших християн. Сліди цього переконання, що "кінець близький" і "переходить образ світу цього", розсіяні й у Євангеліях, і в апостольських посланнях". І ще один момент. "Господь пам'ятає і нагадує іудеям, що в Овечій купелі Він зцілив усю людину: ολου αουρωτου (Ін.7,23). Це значить: людину в повноті її душевно-тілесного складу. Тіло не є сідниця гріха. Але зроблений гріх відбивається і на тілі. Усе це дуже далеко від онтологічного дуалізму" [3]. Прийняття євангелістом Іоанном державної влади впливає з оповідання про суд Пілата (Ін. 18,28-19,16). Відповідь Ісуса обмежується короткою вказівкою: владу над Ісусом Пілат має понад; сам по собі Пілат і не при чому" [3]. Таким чином, можна говорити про те, що сприйняття державної влади єв. Іоанном таке ж, як і в інших євангелістів. У нього теж, поряд з визнанням і піднесенням, відчувається відчуженість.

Те, що було сказано щодо есхатологічної налаштованості перших християн, робить доцільним розглянути книгу "Апокаліпсис". Ця книга дає більше матеріалу з питання християнського відношення до держави. Таємний глядач прямо висловлює гоніння на Церкву. Він не намагається знайти слів на захист держави. Але принципового заперечення держави немає. У прийдешньому перетворенні світу знайдеться місце і для царів (Апок.21,24). Вони зазнають осуду не як такі, а за свій зв'язок із блудницею (Апок.17,2; 18,3). Під цією блудницею тлумачі розуміють Римську імперію. У главі 17 в образі звіра, "який був, і якого немає... восьмий з числа семи", він "підє в погибель" (1ст.) багато хто бачить кесаря Нерона. І другий звір, що виходить із землі і вимагає загального поклоніння образу першого звіра (Апок. 13,1 1-17), виражає жрецтво імператорського культу, якого не могла прийняти християнська свідомість. У 17.5 говориться про ім'я "Вавилон", написаному на чолі блудниці. Звичайно під цим ім'ям розуміється Рим [5]. Таємний глядач Іоанн висловлює своє відношення до Риму. При цьому він не заперечує державу як таку. "Але наприкінці I століття римська імператорська влада зажадала від християн релігійного поклоніння. Цього поклоніння Церква зробити їй не могла. Царство кесаря вторглося в область Божу. І відповіддю Церкви могло бути і було тільки рішуче "ні" [3]. Таємний глядач постає тут проти тоталітарного принципу сучасної йому держави.

Завершуючи огляд новозавітних книг, необхідно ще раз нагадати ті основні принципи відношення до держави, що оглядаються в наведених пам'ятках. Держава становить частину природного порядку, частину світу, тому прийняття її (держави) є можливим у міру того, як ми приймаємо світ. Іншою дуже важливою характеристикою є відокремлення від держави, що спостерігається одночасно з прийняттям державної влади. Особливо сильно вона відчувається в євангеліста Іоанна Богослова. Аби чим пояснювалося таке відокремлення, воно виступає дуже виразно в одному випадку абсолютизації держави, а саме, коли кесар прагне посісти місце Бога. Саме такою була ситуація в Римській імперії наприкінці I століття. Поклоніння і шанування імператора включало і релігійний момент. Отже, відокремленість від держави, яка спостерігається у Священному Писанні, є боротьбою священних письменників проти його абсолютизації. Водночас потрібно сказати, що апостоли та їхні учні віддавали державі належне шанування. "На сторінках Нового Завіту ця оцінка коливається між двома полюсами: освяченням держави, як установлення божественного, у Рим. 13, і її осудом, як царства звіра і великої блудниці, у Апок.13 і 17. І та, й інша оцінка була виправдана свого часу і у своїх історичних умовах. Між цими двома полюсами дійсність коливалася і продовжує коліватися до нині. Держава й у християнську епоху то відступала в тінь, відмовлялася від здійснення своєї необмеженої влади і заохочувала особисту і релігійну волю, то оберталася – знову і знову – апокаліптичним звіром і вимагала собі поклоніння. І голосу Таємного глядача вторять в історії Церкви інші голоси носіїв церковної свідомості, що викривали державного звіра: Амбросія Медіоланського, Іоанна Златоуста, Філіпа Московського і ще багатьох інших" [3].

Оскільки держава розглядається як явище природного порядку, з яким неминуче пов'язане питання про покірність державній владі. Християни мають завжди бути в покірності кесарю, що, незважаючи на всі недоліки, забезпечує порядок. Але ніщо не повинно заслоняти місце Христа. Це єдиний випадок, коли виправдана непокірність християнина: "...Якщо вони наказують що-небудь противне встановленню Божому, їм не повинно коритися" [5].

Але в будь-якому випадку людина покликана до свідчення у світі і, отже, у державі. Християнин свідчить і перетворює життя навколо себе. Історично складалося інакше. Різні спроби поєднати християнське і державне виливалися іноді в непередбачені форми. Вдивляючись в історію і почуваючи на собі відповідальність за роки прийдешні, ми маємо зважати на уроки минулого, творячи сьогодення. Можливо досвід минулих часів вбереже людину від марних мріянь і допоможе побачити їй справжній шлях християнського діяння в державі.

Література

1. Книги Священного писания. – СПб., 1905. – 74 с.
2. Лекции по Новому Завету. Евангелие от Матфея / Епископ Кассиан (Безобразов) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://azbyka.ru/otechnik/?Kassian_Bezobrazov/leksi-po-novomu-zavetu-evangelie-ot-matteja; Кассиан (Безобразов) епис. Лекции по Новому Завету: Евангелие от Марка / Епископ Кассиан (Безобразов). – Париж-Киев, 2003; Кассиан (Безобразов) епис. Лекции по Новому Завету: Евангелие от Иоанна / Епископ Кассиан (Безобразов). – М.; Париж, 2006.
3. Карташов А.В. Церковь и государство / А. В. Карташев // Православие в жизни. – 1953. – С. 147-178.
4. Осипов А.И. Путь разума в поисках истины / А.И. Осипов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.wco.ru/biblio/books/osip14/main.htm>.
5. Костюк А. Акредитация богослов'я та світська держава.
6. Беседы на послание к Римлянам / Иоанн Златоуст [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.orthlib.ru/John_Chrysostom/riml.html.
7. Толкование на первое послание Святого Апостола Петра [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://lib.eparhia-saratov.ru/books/20f/feofilact/epistle1int/11.html>.

References

1. Knigi Sviashchennogo pisanii. – SPb., 1905. – 74 s.
2. Lektsii po Novomu Zavetu. Evangelie ot Matfeia / Episkop Kassian (Bezobrazov) [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupa: http://azbyka.ru/otechnik/?Kassian_Bezobrazov/leksi-po-novomu-zavetu-evangelie-ot-matteja; Kassian (Bezobrazov) epis. Lektsii po Novomu Zavetu: Evangelie ot Marka / Episkop Kassian (Bezobrazov). – Parizh-Kiev, 2003; Kassian (Bezobrazov) epis. Lektsii po Novomu Zavetu: Evangelie ot Ioanna / Episkop Kassian (Bezobrazov). – M.; Parizh, 2006.
3. Kartashov A.V. Tserkov' i gosudarstvo / A. V. Kartashev // Pravoslavie v zhizni. – 1953. – S. 147-178.
4. Osipov A.I. Put' razuma v poiskakh istiny / A.I. Osipov [Elektronnyi resurs]. – M., 2002. – Rezhim dostupa: <http://www.wco.ru/biblio/books/osip14/main.htm>
5. Kostiuk A. Akredytatsiia bohoslavia ta svitska derzhava.
6. Besedy na poslanie k Rimlianam / Ioann Zlatoust [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupa: http://www.orthlib.ru/John_Chrysostom/riml.html

УДК 930

Чабан Неля Анатоліївна
аспірантка, Інститут мистецтвознавства,
фольклористики та етнології
ім. М.Т. Рильського НАН України
e-mail: chaban.nelia@gmail.com

ЗМІНИ В ПОБУТІ ОДЕСИТІВ НА МЕЖІ ХХ-ХХІ СТ.: дошлюбне спілкування, весільна обрядовість

У статті висвітлено сучасну дошлюбну та весільну обрядовість та їх функціонування в Одесі. До уваги взято спогади респондентів із різними термінами проживання в місті, з вищою освітою – в основному педагогічною чи медичною. На основі польового дослідження проаналізовано, які обряди зберегло ХХ століття та які нові культурно-духовні надбання воно сформувало. Охарактеризовано культурну ідентичність жителів Одеси, яка свідчить про зберігання елементів традиційної обрядовості в умовах трансформацій.

Ключові слова: побут, дошлюбне спілкування, весільна обрядовість, сім'я, Одеса.

Чабан Неля Анатоліївна, аспірантка, Інститут искусствоведения, фольклористики и этнологии им. М.Т. Рильского НАН Украины

Изменения в быту одеситов на рубеже ХХ-ХХІ вв.: добрачное общение, свадебная обрядность

В статье рассмотрено современную добрачную и свадебную обрядность и их функционирование в Одессе. Опрошены респонденты с разными терминами проживания в городе, с высшим образованием – в основном педагогическим или медицинским. На основе полевого исследования проанализировано, какие обряды сохранил ХХ век и что внес нового в культурно-духовном плане. Охарактеризовано культурную идентичность жителей Одессы, которая свидетельствует о сохранении элементов традиционной обрядности в условиях трансформаций.

Ключевые слова: быт, добрачное общения, свадебная обрядность, семья, Одесса.